

International Center for Economic Growth
Európai Központ

Vélemény Nr. 8

GÁSPÁR PÁL:

**A HAZAI GAZDASÁG VERSENYKÉPESSÉGÉNEK
VÁLTOZÁSA KÖZÉP-EURÓPAI
ÖSSZEHASONLÍTÁSBAN**

2003. JÚLIUS

TARTALOMJEGYZÉK

<i>I. Bevezetés</i>	<i>3</i>
<i>II. Az ár-versenyképesség változása az elmúlt 2 évben</i>	<i>4</i>
<i>III. A költség-versenyképesség alakulása</i>	<i>6</i>
<i>IV. Következtetések</i>	<i>12</i>

I. BEVEZETÉS

1. Az elmúlt hónapokban számos vita tárgya volt a hazai gazdaság verseny-képességének és az ezt befolyásoló tényezőknek az alakulása, valamint az egyes gazdaságpolitikai eszközök (ezen belül kiemelten az árfolyampolitika) hatása a kereskedelembe kerülő javakat előállító szektorok, illetve általában a magyar gazdaság versenyképességére.¹

2. A versenyképesség fogalma tág és különböző tényezők vehetők figyelembe, ezért pontos mérése nehézségekbe ütközik az eltérő megközelítés miatt. Ezen elemzés a versenyképesség egyik leginkább mérhető elemét, az ár- és költség-versenyképesség alakulását kívánja röviden elemezni a csatlakozó 5 közép-európai gazdaság (Csehország, Lengyelország, Magyarország, Szlovákia és Szlovénia) példája alapján. A tanulmány fő célja, hogy a hazai folyamatokat regionális perspektívába állítva három kérdésre keressen választ.

- a) Melyek az ár- és költség-versenyképesség alakulását a csatlakozó közép-európai gazdaságokban befolyásoló tényezők, amelyek a gazdasági felzárkózás (reálkonvergencia) és az Európai Unióhoz történő csatlakozás szükségeszerű elemei?
- b) Melyek a versenyképesség változásának azon tényezői, amelyek az elmúlt években követett gazdaságpolitikai lépésekhez kapcsolódnak?
- c) Melyek a hazai gazdaság versenyképességét a többi közép-kelet-európai csatlakozó országtól eltérő módon meghatározó folyamatok?

3. A kérdések megválaszolásához az ár- és költség-versenyképesség egyszerű és jól ismert mutatóit alkalmazzuk. Az ár-versenyképesség esetében áttekintjük a nominális, valamint a termelői árindexszel deflált reálárfolyam-mutatót. A költség-versenyképesség esetében az összevetés alapja a termékegységre jutó munkaköltségek alakulása, amelyet meghatározunk hazai valutában és Euróban is, hogy munkaköltségek mellett az árfolyam változásának hatását is figyelembe tudjuk venni. A munkatermelékenységénél pedig figyelembe vesszük a kibocsátás és foglalkoztatás alakulását, valamint a termelékenység növekedését talán legerőteljesebben befolyásoló 2 tényezőt: a bruttó tőkekepződést és a közvetlen külföldi tőkebefektetéseket.

---

¹ A tanulmány a 2003 június 4-i árfolyam- és költségvetési döntéseket megelőzően született, így annak hatásait csak érintőlegesen tartalmazza. Erről külön elemzés készül az ICEG Európai Központ részéről, amely hamarosan megjelenik.

II. AZ ÁR-VERSENYKÉPESSÉG VÁLTOZÁSA AZ ELMÚLT 2 ÉVBEN

4. A versenyképesség első megközelítésben alkalmazható mércéje a gazdaság exportjának, illetve fontosabb kereskedelmi partnerek importján belüli részesedésének alakulása. Az export növekedési üteme a csatlakozó gazdaságokban követte a külső kereslet és a konjunkturális kondíciók változását, ami érthető, figyelembe véve a gazdaságok magas reálnyitottságát. Az adatok azt is mutatják, hogy a csatlakozó országok az elmúlt 4 évben egységesen, bár eltérő mértékben képesek voltak piaci részesedésük növelésére az Európai Unión, illetve az Euró-övezeten belül. Az exportjuk növekedési üteme végig jelentősen az Euró-övezet importkeresletének növekedése felett maradt, és meghaladta a többi – arányát tekintve a csatlakozó államokkal összevetve egyenként és együttesen is magasabb részesedéssel rendelkező – ország-csoportok exportjának növekedését.

Az Euró-övezet importja és a csatlakozó országok exportja növekedése között a legnagyobb eltérés 2000-ben volt, amikor az Euró-övezet kibocsátásának és importjának növekedése az elmúlt 5 évben a legmagasabb értéket érte el. Ezt követően 2001-ben a lassuló konjunktúra mellett még kis mértékben, 2002-ben és az előrejelzések alapján várhatóan 2003-ban már jelentősen lassul(t) az export bővülése. Az 5 csatlakozó ország között jelentős eltérés az export növekedésének mértékét és időbeli lefutását illetően az elmúlt 4 évben nem volt tapasztalható.

5. Az export növekedése mellett érdemes megnézni a csatlakozó országok Euróval szembeni nominális árfolyamának változását. A nominális árfolyam változásánál a külkereskedelem devizaszerkezetét figyelembe vevő nominális effektív árfolyamot kellene alkalmazni, de itt nem a külkereskedelem devizaszerkezetével súlyozott, hanem az Euróval szembeni árfolyamváltozást vesszük figyelembe, tekintettel az Euróban lebonyolított kereskedelem kiemelkedő (közel 90 százalékos) arányára.

6. A nominális árfolyam összességében hasonlóképpen változott a csatlakozó közép-európai gazdaság esetében. Szlovéniát leszámítva a nemzeti valuták egységesen erősödtek az elmúlt 2-4 évben. A felértékelődés mögött azonos tényezők húzódnak meg: a korábbi irányított árfolyamrendszerekről a rugalmasra (szabad vagy irányított lebegés) történő áttérés, az inflációs célkitűzés alkalmazásával felerősödő dezinflációs törekvések a nominális árfolyamok korábbi alulértékelttségének megszűnése irányában hatottak. Ezt a folyamatot a hozameléértések és a privatizáció által befolyásolt nettó tőkebeáramlás is ösztönözte, különösen ott (Lengyelország, Csehország) ahol GDP arányosan jelentős szintet ért el.

7. A nominális felértékelődés eltérően alakult időben függően attól, hogy mikor állt át a jegybank az inflációs célkitűzésre és mennyire meredek dezinflációs pályát és ehhez tartozó kamatpolitikát jelölt meg, illetve hogy milyen volumenű és szerkezetű volt a nettó tőkebeáramlás. Lengyelországban a felértékelődés zöme 2000-re és 2001-re esett, míg tavaly a Zloty már gyengült, köszönhetően a mérséklődő nettó tőkebeáramlásnak, valamint a növekedési és folyó fizetési mérleg problémáknak. Csehországban viszont a felértékelődés folyamatos és időben gyorsuló volt 2000 és 2002 között a sikeres dezinfláció, a tőkebeáramlások (önbeteljesítő várakozások és privatizáció által gerjesztett) növekedése miatt. A nominális árfolyam alakulásában az egyetlen kivételt Szlovénia jelenti, ahol az 1992 óta alkalmazott monetáris célkitűzés keretében az Euró árfolyamának követése és az inflációs eltéréseket kompenzáló, konstans reál-árfolyampályát eredményező árfolyam-politika érvényesül.

8. A nominális árfolyamok időben kissé eltérő lefutásával szemben a reálárfolyam-mutatók az összes csatlakozó gazdaságban jelentős felértékelődésen mentek keresztül. A

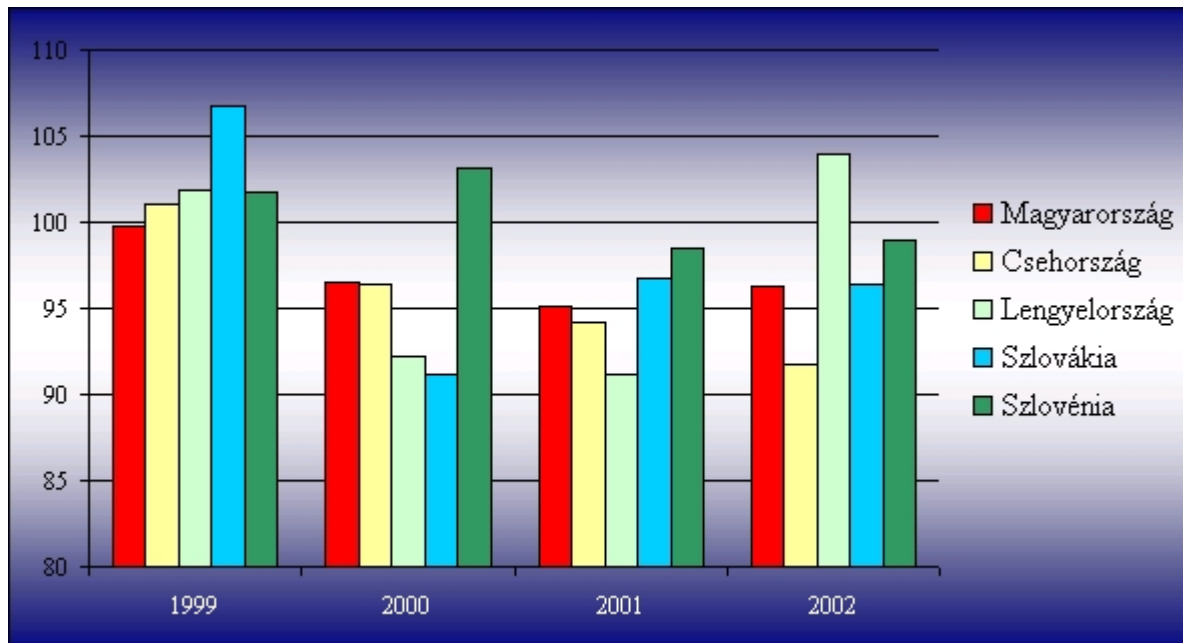
reálfelértékelődés az elmúlt 3 évben két esetet leszámítva (Lengyelország 2002-ben és Szlovénia 2000-ben) folyamatos volt két eltérés mellett. Egyrészt a felértékelődés eltérő mértékű volt az öt gazdaságban: az árfolyampolitika jellegét és szándékát tükrözve a legkisebb Szlovéniában volt, míg Csehország, Lengyelország és Magyarország esetében egyaránt jelentős volt. Az ipari termelői árindexszel számított reálárfolyam mutató 2001-2002-ben Lengyelország esetében összesen 6%-kal, Szlovákiában 7%-kal, Magyarország esetében 8 %-l, míg Csehország esetén 13,5 %-l csökkent.

Másrészt, a reálárfolyam felértékelődésének forrásai is módosultak: míg 2001-ig a felértékelődés mögött elsősorban az euró-övezettel szembeni jelentős inflációs eltérések álltak, addig 2002-ben már a nominális felértékelődésé volt a döntő szerep. Tavaly Szlovéniát leszámítva jelentősen mérséklődött az infláció, bár ebben meghatározó szerepe volt egyes külső tényezők (importált infláció) és az erőteljes árfolyam begyűrűzés (exchange rate passthrough) hatásának.

Összességében az ár-versenyképesség jelentősen romlott az összes csatlakozó gazdaságban: ezen belül a hazai mutatók alakulása nem tért jelentősen el a regionális folyamatoktól 2001-2002-ben az új árfolyamrendszer működése során. Különösen nem mutatható ki eltérés, ha hosszabb, a 2001. májusi árfolyam-módosítást megelőző időszakot is figyelembe vesszük.

Grafikon 1: A termelői árindexszel számított reálárfolyam-mutató

(előző év=100 és a 100-nál kisebb értéke felértékelődést jelez, míg a nagyobb reálleértékelődést)

III. A KÖLTSÉG-VERSENYKÉPESSÉG ALAKULÁSA

9. A kereskedelembé kerülő javak szektorának versenyképességéről pontosabb képet kapunk ha az ár-versenyképesség mellett a költség-versenyképességet is megnézzük az egység munkaerőköltségek hazai valutában és Euróban számított változása alapján.

A hazai valutában számított termékegységre eső munkaköltség mind az 5 gazdaságban emelkedett jelezve, hogy az átlagos bruttó bérek növekedése meghaladta a munkatermelékenység emelkedését. A növekedésen belül szembetűnő, hogy az összes gazdaságban a termékegységre eső munkaköltség növekedése a romló külső környezet, a kedvezőtlenebbé váló konjunkturális kilátások mellett gyorsult fel: a termékegységre eső munkaköltség (ULC) növekedése például Lengyelországban 2001-2002-ben 12,1% volt szemben a 1999-2000-ben mért 8,2%-kal, míg Szlovákiában ezek az adatok 11,2% és 5,4% voltak.

A hazai termelők relatív versenyképességének szempontjából kedvezőtlen, hogy a termékegységre eső munkaköltség romlása a legerőteljesebb Magyarországon volt: 2001-2002-ben a termékegységre eső munkaköltség nemzeti valutában összességében 30,3%-kal emelkedett, míg a többi 4 országban a növekedés 11,5% (Csehország) és 17,8% (Szlovénia) között maradt. A termékegységre eső munkaköltség növekedése Magyarországon 1998 és 2002 között messze meghaladta a közép-európai országok növekedését és a különbség 2001-2002-ben a korábbi évekhez képest tovább tágult.

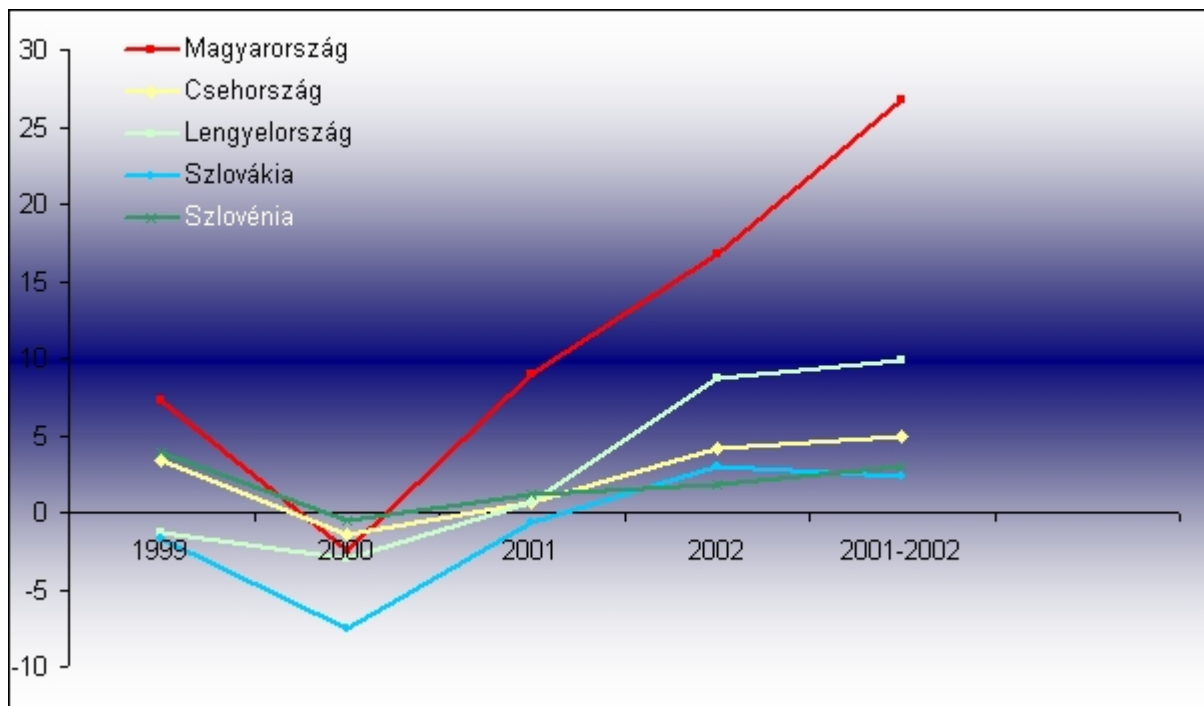
11. A hazai valutában számított termékegységre eső munkaköltség alakulásában a munkatermelékenység és a bérek változásának egyaránt hatása van. A nemzetgazdasági szintű termelékenység növekedése a korábbi évekkel összevetve mindenhol lelassult az elmúlt 2 évben Szlovákiát kivéve, ahol az elmúlt években következett be a foglalkoztatási szerkezet jelentős és korábban elhalasztott racionalizálása, ami a foglalkoztatás csökkenésével és a munkanélküliség növekedésével párosult. A többi gazdaságban ez korábban (Magyarország (1997-1998), Lengyelország és Csehország (1999-2001)) történt meg, és itt a termelékenység

növekedésének lassulása mögött a stagnáló, vagy lassan bővülő foglalkoztatás mellett a lassuló GDP növekedés állt.

A termékegységre eső munkaköltség növekedése mögött a bérek munkatermelékenység változásától teljesen elszakadó mértékű növekedése állt. A bruttó bérek hazai valutában 2001-2002-ben 16,6% (Csehország) és 39,3% (Magyarország) között emelkedtek, ami mögött a politikai ciklus (választások) és a felelőtlen gazdaságpolitika (expanzív fiskális és gyenge jövedelempolitika) húzódnak meg.

A nominális bérek gyorsuló növekedése a romló növekedési kilátások és a csökkenő infláció mellett következett be: a nominális bérek növekedése csak Csehországban és Szlovéniában igazodott a változó exogén feltételekhez, a többi három gazdaságban (ezen belül különösen Magyarországon) elszakadt tőlük.

Grafikon 2: A reálbérek és munkatermelékenység növekedése közötti rés változása százalékpontban

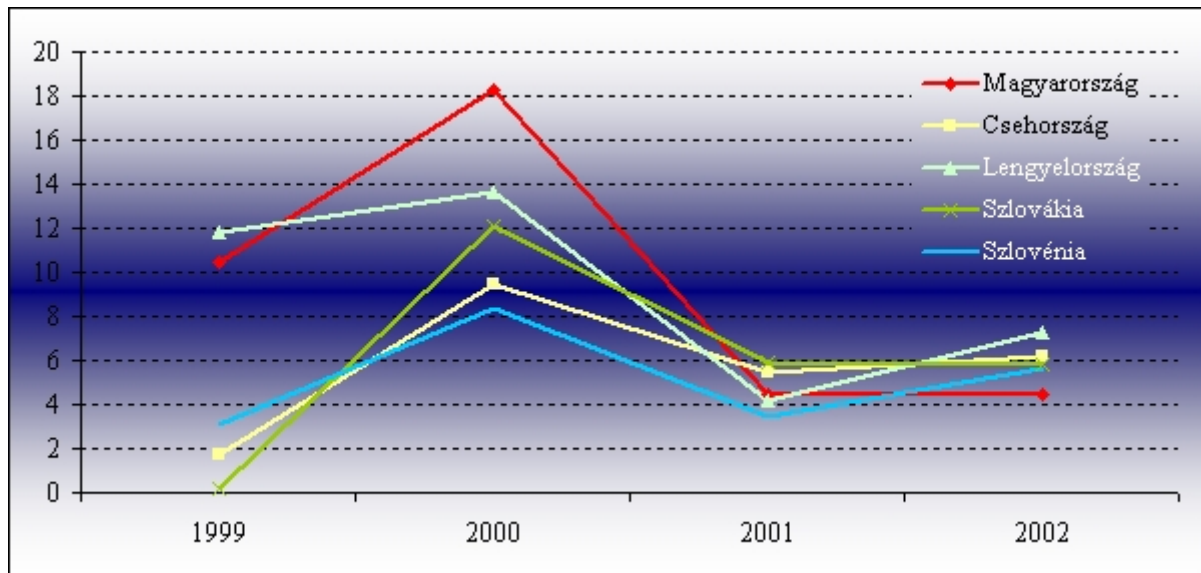

12. A bruttó átlagbérek gyors növekedésének egyik következménye a reálbérek emelkedése, illetve a reálbérek és a termelékenység növekedése közötti rés tágulása lett. A versenyszféra számára a nominális bérek növekedéséből származó terhet a termelői árindexszel (PPI-vel) deflált reálbérek alakulása mutatja megfelelően. Ez a mutató 2001-2002-ben mérsékelten növekedett Csehországban, Szlovákiában és Szlovéniában ((7,1% és 9,4% között), ugyanakkor 17%-kal emelkedett Lengyelországban, és több mint 33%-kal Magyarországon. A reálbérek növekedése nyomán módosult a reálbérek és a termelékenység közötti rés is: míg 1998-2000 között a munkatermelékenység növekedése (különösen a jelentős reálbér megszorítást alkalmazó Szlovákiában) meghaladta a reálbérek emelkedését, addig 2001-2002-ben a rés a reálbérek javára mozdult el.

Az egyes országok közötti eltéréseket jól mutatja, hogy a reálbérek növekedése 2001-2002-ben Szlovákiában összességben 2,4%-kal haladta meg a munkatermelékenységét, ugyanakkor Magyarországon 26,8%-kal. Mindez döntő hatással volt a költség-versenyképesség alakulására.

13. Röviden érdemes kitérni a termelékenységre és az alakulását befolyásoló főbb tényezőkre. A közép-európai államokban a munkatermelékenység nemzetgazdasági szinten az elmúlt 2 évben változatlanul kedvezően alakult, bár az export és a gazdasági növekedés szempontjából húzóágazatnak minősülő feldolgozóiparban erőteljesen csökkent. Ez különösen Magyarországon volt érzékelhető: miközben 1999-2000-ben a feldolgozóipari munkatermelékenység növekedése a 4 másik ország átlagát 2-2,5-szer haladta meg, addig 2001-2002-ben növekedése elmaradt tőle.

Grafikon 3. A munkatermelékenység változása a feldolgozóiparban az előző évhez képest (%-ban).

A termelékenység lassuló növekedése mögött Magyarországon két tényező áll: a beruházási lassuló növekedése és a nettó közvetlen tőkebefektetések mérséklődő beáramlása. A nemzetgazdasági statisztikák alapján a lemaradás a beruházásoknál kisebb, különösen annak köszönhetően, hogy 2001-2002-ben Lengyelországban a recesszió, Szlovákiában az erőteljes szerkezetváltás lassította a beruházások növekedését. Ugyanakkor a magyar adatok torzítanak, hiszen a beruházások regionális összevetésben kedvező növekedése mögött elsősorban az állami beruházások emelkedése áll és a magánszektor tőkeképződése stagnált az elmúlt 2 évben. A tőkeképződés lefékeződése közvetlenül hatott a termelékenység lassuló növekedésére.

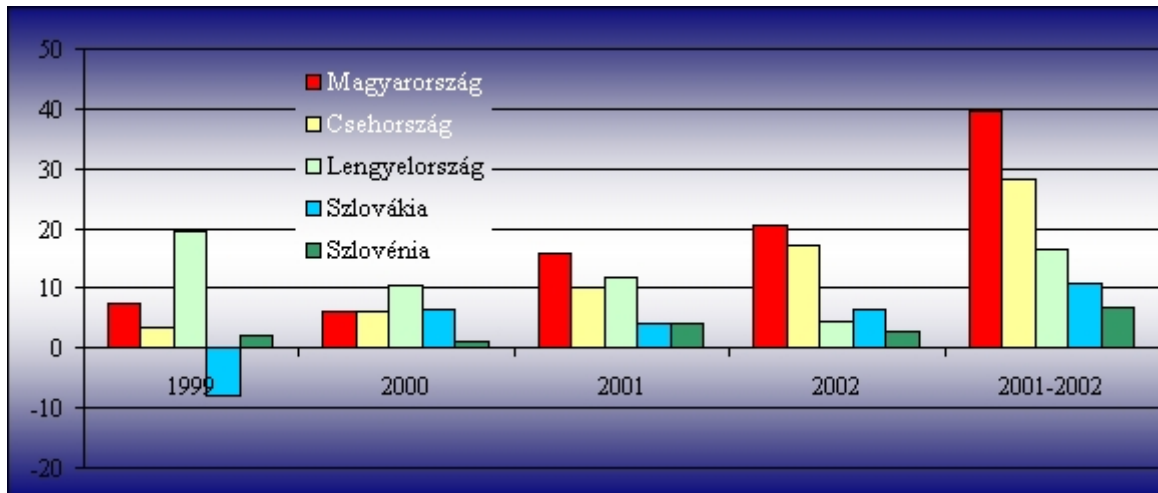
A termelékenység növekedését és a beruházási aktivitást is mérséklő másik tényező a közvetlen tőkebefektetések beáramlásának lassulása volt. A közvetlen tőkebefektetések 2002-ben Magyarországon az addig sereghajtónak számító és méretileg jóval kisebb Szlovénia mögött is elmaradtak, nem beszélve a hazainál ötször nagyobb cseh-, illetve 2,5-szer nagyobb lengyel és szlovák adatokról. A beáramlásokban jelentkező eltérésben a privatizációs folyamatok időbeli eltérése mellett egyre inkább a telephely-választási szempontok szorítják háttérbe a közép-európai régióban befektetők között a hazai beruházásokat. Összességében a beruházási ráta stagnálása és a közvetlen tőkebefektetések csökkenése áll a munkatermelékenység (és a tőketermelékenység, valamint a teljes tényezőtermelékenység) lassuló ütemű növekedése mögött.

14. A hazai vállalatok nemzetközi piacokon mért költség-versenyképességének alakulása szempontjából meghatározó a termékegységre jutó munkaköltség (unit labor cost, ULC) Európában számított változása. Ez fontos az importáló országokkal történő összevetésben, valamint az exportpiacokon versenytársként megjelenő harmadik országok termelőivel (ezen belül a hasonló fejlettségű, piaci szerkezetű és bérszínvonalú közép-európai államokkal)

történő összehasonlításban. A közép-európai gazdaságokban az Euróban mért termékegységre jutó munkaköltség erőteljesen és gyorsuló ütemben emelkedett 1999 és 2002 között. Az öt ország átlagában a termékegységre jutó munkaköltség 4,8%-kal növekedett 1999-ben, 9%-kal 2001-ben és közel 10,5%-kal 2002-ben, míg 2001-2002 átlagában az Euróban vett termékegységre jutó munkaköltség 20,4%-kal emelkedett. A növekedés gyorsulásán belül a hazai mutatók alakulása két szempontból mutat sajátosságot.

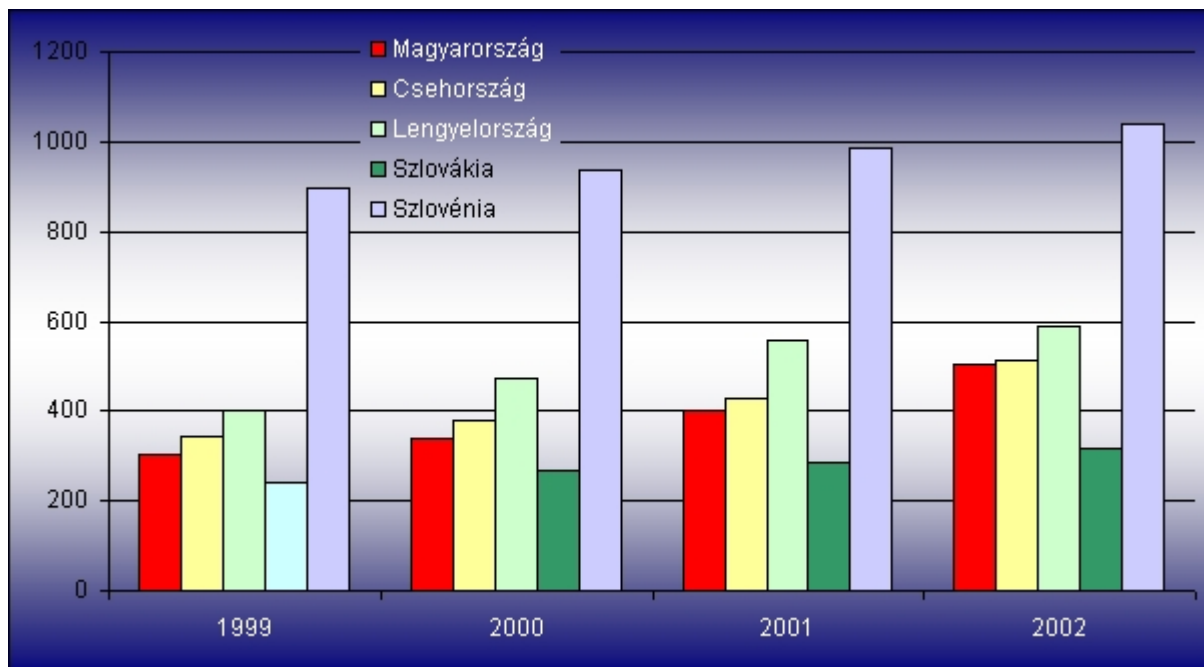
Grafikon 4. A termékegységre jutó munkaköltségek (ULC) változása Euróban az előző évhez képest százalékban.

Egyrészt a termékegységre jutó munkaköltség növekedése Magyarországon folyamatosan kétszeresen meghaladta a négy másik országét, és a különbség 1999 és 2002 között növekedett is. Míg 1999-ben az Euróban számított ULC növekedése Magyarországon 7,4% és a 4 másik ország átlagában 4,2% volt, addig az eltérés 2002-re közel háromszorosra növekedett, mert a 20,2%-os hazai növekedéshez átlagosan 7,7%-os társult a négy másik államban. A termékegységre jutó munkaköltség növekedése Magyarországon sokkal magasabb volt 2001-2002-ben, mint a 4 másik országban akár együtt, akár - Csehországot kivéve – külön-külön számítva.

A másik sokatmondó eltérés az Euróban számított termékegységre jutó munkaköltség növekedése mögött húzódó tényezőkben rejlik. Csehország, Szlovákia és különösen Lengyelország esetében az Euróban vett termékegységre jutó munkaköltség alakulása mögött döntő tényező az árfolyam erősödése volt szemben a hazai valutában vett bérköltségek növekedésével. Magyarországon a termékegységre jutó munkaköltség növekedése mögött döntő mértékben (2002-ben közel 75%-ban és 2001-ben még ennél is magasabb arányban) a bérköltségek növekedése állt és csak kisebb mértékben járult hozzá az árfolyam felértékelődése. Magyarországon mind a hazai valutában vett termékegységre jutó munkaköltség), mind az árfolyam változása az Euróban számított ULC kedvezőtlen változását eredményezte az előző döntő szerepével, miközben Szlovénia és 2002-ben Lengyelország esetében az árfolyam gyengülése enyhítette a költségnövekedésben megtestesülő nyomást.

Grafikon 6. Az Euróban számított bérszínvonal a havi átlagbérek alapján

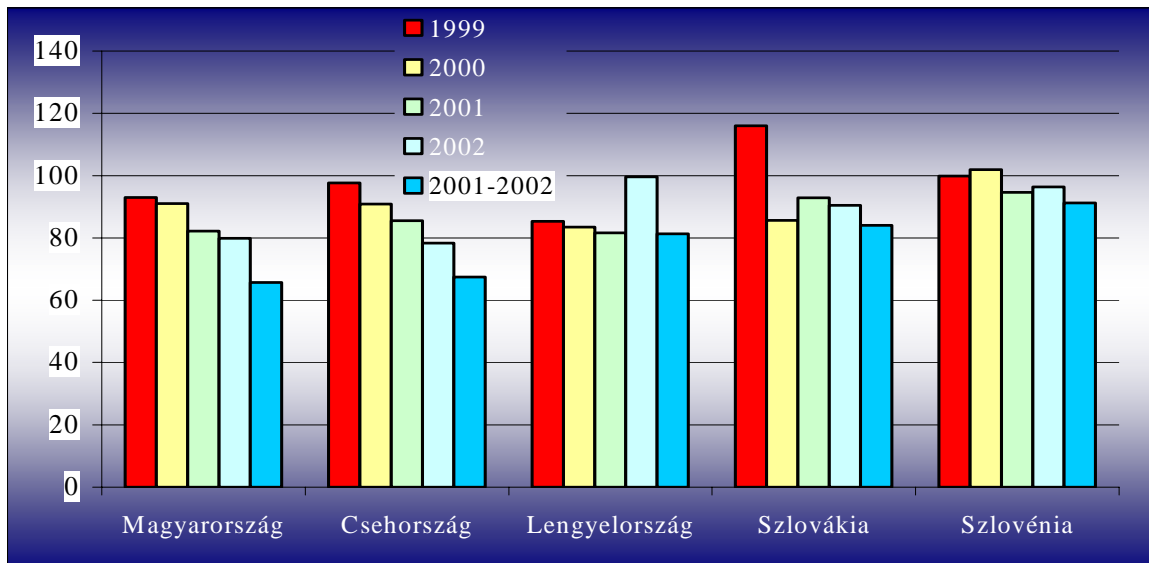

15. Miközben nem csak 2001-2002-ben, de az 1999-2002 közötti időszakban is az Euróban számított bérek növekedése meghaladta a csatlakozó államokét, a hazai bérszínvonal még mindig nem tekinthető kiugróan magasnak, sőt alatta marad a cseh-, a lengyel- és természetesen a térségben vezető szlovén bérszínvonalnak. Csehország, Magyarország és Lengyelország esetében az elmúlt 3-4 évben erőteljes bérfelzárkózás következett be az Euróban vett szlovén szinthez, elsősorban a nominális bérek hazai növekedése, és a nemzeti valuták csehországi és lengyelországi felértékelődése miatt. Ugyanakkor Szlovákiában a bérszínvonal még mindig jóval a csatlakozó közép-európai országok átlaga alatt van, ami részben magyarázat is az ország növekvő tőkevonzó képességére.

16. A versenyképesség alakulásának egyik összetett mutatója a profit alapú reálárfolyam változása, amely jelzi, hogy a termelőknél maradó nyereség milyen mértékben változik a nemzeti valutában. A profit alapú reálárfolyam-mutató az ár- és a költség-versenyképesség együttes alakulását veszi figyelembe, és képet ad arról, hogy a nominális árfolyam, a termelési költségek és az árbevétel dinamikájának függvényében milyen irányban változott a kereskedelemben kerülő javakat előállító szektorok nyeresége.

A profit alapú reálárfolyam-mutató mind az öt csatlakozó közép-európai országban felértékelődött a vizsgált időszakban, különösen 2001-2002-ben, de a felértékelődés mértéke eltért az egyes országok között. Magyarország és Csehország összességében azonos pályán mozogtak: 2001-2002-ben a profit alapú reálárfolyam 35%-kal, illetve 37%-kal értékelődött fel, miközben a felértékelődés folyamatosan gyorsult 1999 és 2002 között. Lengyelország és Szlovákia esetében a felértékelődés mértéke az előző két ország átlagának kevesebb, mint fele 16-19% volt, és a felértékelődés időben nem gyorsult, hiszen pl. Lengyelország esetében 2002-ben a profit alapú reálárfolyam stagnált köszönhetően a Zloty jelentős leértékelődésének. A szlovák és a lengyel esetenél is kedvezőbben alakult a profit alapú reálárfolyam-mutató Szlovénia esetében: miközben átlagosan változatlan maradt 1999-2000-ben, addig 2001-2002-ben mindösszesen 9%-kal értékelődött fel.

Grafikon 7. A profit alapú reálárfolyam mutató változása 1999 és 2000 között, ahol előző év= 100.

A profit alapú reálárfolyam-mutató változása mellett a másik eltérés az egyes közép-európai gazdaságok között abban található, hogy milyen arányban járult hozzá a vállalati szektor nyereségének változásához az árbevétel és a termelési költségek alakulása. Szlovénia és Szlovákia esetében a két tényező hozzájárulása gyakorlatilag azonos volt 1999 és 2002 között. Csehország és Lengyelország esetében a profit alapú reálárfolyam-mutató felértékelődését 66%-ban magyarázza a termelési költségeket jelző egység munkaköltségek változása, míg Magyarország esetében ez az arány a többi országot meghaladó, 80%-os mértékű volt.

IV. KÖVETKEZTETÉSEK

A rövid és elsősorban a hazai gazdaság közép-európai országokkal összevetett költség- és ár-versenyképességét vizsgáló elemzés főbb következtetései a következők:

1. Az összes meglévő eltérés mellett a csatlakozó közép-európai gazdaságokra sok szempontból hasonló trendek jellemzők a költség- és ár-versenyképesség alakulását illetően. Ilyen általános folyamatnak tekinthető a nominális árfolyam erősödése, a termelői és fogyasztói árindexszel deflált reálárfolyam felértékelődése és az ár-versenyképesség romlása. Hasonlóképpen a gazdaságok többségében eltérő időben és mértékben, de a mérséklődő inflációval és a ciklikus állapottal inkonzisztens nominális bériáramlás valósult meg az elmúlt 1-2 évben, ami jelentősen rontotta versenyképességüket. Mindezek következtében a reálbérek és a munkatermelékenység növekedése közötti különbség jelentősen módosult: míg 1999-2000-ig a munkatermelékenység növekedése általában meghaladta a reálbérekét, az elmúlt 2 évben növekvő negatív rés mutatható ki.
2. Az előző pontban említett folyamatok részben elkerülhetetlenek és a felzárkózás, a reálkonvergencia szükségszerű elemei. Ilyennek tekinthető a csatlakozó országok valutáinak hosszú távú erősödése, az Európában számított bérszintek emelkedése, vagy az üzleti ciklusok Euró-övezettel történő növekvő harmonizálódása miatt a recesszió során a fejlett országokkal szembeni termelékenységi eltérések csökkenése. Az elemzett folyamatok mögött azonban hibás gazdaságpolitikai döntések, a gazdaságok rugalmatlansága is áll: ilyen a jövedelempolitika növekedéssel és ciklikus körülményekkel inkonzisztens fellazulása, az államháztartás finanszírozási szükségletének és folyó kiadásainak növekedése, a telephelyköltségek emelkedése.
3. Magyarország esetében az ár-versenyképesség gyorsan romlott 2002-ben, de több év átlaga és a többi csatlakozó országot figyelembe véve sem tekinthető jelentősnek. A bekövetkezett reál-felértékelődés ellenére a kereskedelemben kerülő javakat előállító szektorok képesek voltak az euró-övezet importkeresletének növekedését meghaladó mértékű exportnövekedést realizálni. Ugyanakkor a gazdaság növekedése szempontjából rendkívül kedvezőtlenül alakult a költség-versenyképesség, amelynek romlása mögött elsősorban nem az árfolyam változása, hanem a termelékenység lassuló ütemű növekedését messze meghaladó és ütemében az elmúlt két évben folyamatosan gyorsuló jövedelemkiáramlás állt.
4. Az említettek miatt a forint sávközepének eltolása² és ennek alapján a hazai valuta mesterséges gyengítése nem tudja a versenyképesség növelésében megjelölt célját elérni. Ennek az a legfontosabb oka, hogy a sáveltolás közvetlenül alig hat a versenyképességre, míg közvetve az áttételes makrogazdasági hatásokon keresztül inkább kedvezőtlenül befolyásolja azt. A sáveltolás az ár-versenyképességet csak azoknál a termelőknél javítja, amelyek nettó exportja jelentős és a devizában realizálódó bevételek mellett költségeik elsősorban Forintban jelentkeznek. Azon termelőknél, ahol magas a bruttó export és a jelentős importtartalom miatt a nettó alacsony, ott a sáveltolás az importköltségek növekedésén keresztül mérsékeltén vagy akár egyáltalán nem hat az ár-versenyképesség javítására. A költség-versenyképesség esetében a romlás oka a korábbi elemzésből látható módon nem az árfolyam felértékelődése, hanem a bérek gyors termelékenység növekedésétől teljesen elszakadó ütemű bővülése volt. A sáveltolásból eredő mérsékelt

² Az árfolyamdöntés értékelését, illetve a sávközép eltolása és a versenyképesség kapcsolatának elemzését a közeljövőben megjelenő új ICEG EC Vélemény kiadvány tartalmazza.

Forintgyengülés sem az elmúlt 24 hónapban bekövetkezett egység munkaköltség növekedést nem tudja semlegesíteni, sem pedig – megfelelő kiegészítő és támogató jövedelempolitika hiányában – megakadályozni nem tudja, hogy hasonló egyensúlytalanság aránytalanság a közeljövőben is kialakuljanak.

5. Miközben közvetlen hatása nem jelentős az ár- és költség-versenyképesség alakulására, a sáveltolás közvetett hatásai (kamatlábak növekedése, az inflációs várakozások erősödése, a monetáris politika hitelességének csökkenése, az árfolyamkockázat erősödése) inkább rontják a kereskedelembe kerülő javakat előállító ágazatok nemzetközi versenyképességét.
6. A gazdaság ár- és költség-versenyképességének javításához kereslet- és kínálatoldali lépésekre egyaránt szükség van. A keresleti oldalon elkerülhetetlen a fiskális és jövedelempolitika erőteljes korrekciója, aminek a közösségi és lakossági fogyasztás erőteljes visszafogásában kell testet öltenie. Miközben a fiskális politika esetében a kiigazítás lassan elkezdődik, kérdéses, hogy a bejelentett lépések elégségesek lesznek-e a kívánt fordulat elérésére az elsődleges és a teljes egyenlegekben. A kedvezőtlen ciklikus folyamatok, a Forint leértékelés következményeinek a kamatkidadásokra gyakorolt negatív hatása kérdésessé teheti a fiskális korrekció sikerét. A jövedelempolitikában szükséges kiigazítás ennyire sem érvényesül, a tavalyi dinamikus bérkiáramlást követően 2003-ban nem a bérstoppról beszélünk, hanem a reálbérek előreláthatólag 16-18%-kal emelkednek, soha nem látott mértékben meghaladva a kibocsátás és a termelékenység emelkedését. Ezért rendkívül szigorú jövedelempolitikára van szükség a közsférában (2003-ra szigorú bérstopppal, racionalizálásokkal), ezt követve a magánszektorban is és rendkívül erőteljesen kell a nominális bérkiáramlást a 2004-re szóló bérmegállapodásokban korlátozni. Így is csak az újabb károkat lehet elkerülni, a versenyképességben, a gazdasági egyensúly helyzetében bekövetkezett romlást már nem lehet semlegesíteni.
7. Az előzőhöz kapcsolódva a gazdaságpolitikának figyelembe kell vennie, hogy az elmúlt két évben nem csak a flow-k változtak, de a stock-ok is (pl. az euróban kifejezett bérszínvonal) részben irreverzibilis módon. A telephelyköltségek emelkedtek és ezt már a gazdaságpolitika nem tudja korrigálni: amit tehet a kedvezőtlen folyamatok azonnali megállítására és a módosult exogén körülményekhez történő alkalmazkodás elősegítésére. Ehhez viszont hosszabb távon érvényesülő lépésekre. A humán és fizikai tőke kínálatának bővítésére, az élők munkára nehezedő állami terhek csökkentésére, a monopolpozíciók felszámolására és a piacra történő belépés további könnyítésére lenne szükség.